

NOTAT

!KUNST >

Kunststyrelsen

KØN OG KOMPONIST – HELT KONKRET

- et seminar om kønsmæssig ligestilling blandt komponister i Danmark i relation til den musikalske fødekæde

Statens Kunstfonds Tonekunstudvalg for Klassisk Musik

Kunststyrelsen den 27. november 2009 kl. 10.30-16.00

Kunststyrelsen

H. C. Andersens Boulevard 2
1553 København V

Telefon 3374 4500

Telefax 3374 4545

ks@kunst.dk

www.kunst.dk

SAMMENFATNING

Præsentation af synspunkter og teser

Statens Kunstfonds Tonekunstudvalget for Klassisk Musik

Formand for Tonekunstudvalget for Klassisk Musik, Juliana Hodkinson gjorde rede for baggrunden for udvalgets initiativ med seminaret "Køn og Komponist – Helt Konkret": De senere års statistik for Statens Kunstfonds ansøgninger og tildelinger af arbejdslegater mv. på musikområdet viser en påfaldende skævhed i den kønsmæssige sammensætning blandt især klassiske komponister i Danmark i dag: Kvinder udgør her mindre end 10 % af ansøgerskaren og nogenlunde tilsvarende del af tilskudsmodtagerne.

Udvalget har længe haft fokus på problemet og henvendte sig tidligere på året til konservatoriernes kompositionslinjer for at indlede en debat om emnet i musikmiljøet og særligt det musikalske uddannelsesmiljø; dette udfra en antagelse om at der er en sammenhæng mellem den lave repræsentation af kvinder blandt komponister og særlige kønsroller og -mønstre i den musikalske fødekæde fra hjem, skole, musikskole, MGK, konservatorium, hvorfra der rekrutteres også skabende kunstnere. Bl.a. viser undersøgelser i Norge, at uddannelserne har stor indflydelse på mønstret i kønsfordelingen (jf. konference om problemstillingen i Norge i 2008, jf. artikler samlet i antologien "Musikk og Kjønn - i utakt", Norsk Kulturråd 2008). I netop Sverige og Norge er man længere fremme i debatten om emnet. Udvalget

har været i kontakt med aktuelle aktører i debatten: bl.a. prof. Karin Rehnquist, Sverige og Katrine Ganer Skaug fra Orkester Norden. Sidstnævnte har sammen med en arbejdsgruppe for ganske nyligt henvendt sig officielt til Det Norske Kulturministerium om problemet med henblik på at nå frem til en kulturpolitisk strategi.

Tonekunstudvalget har med hjælp fra Kunststyrelsens musikcenter indsamlet data om kønsfordelingen på konservatorier og MGK i en årrække. Også disse tal bekræfter tendensen og dagens drøftelser tager bl.a. afsæt heri.

Seminaret "Køn og Komponist" er led i denne indsats for at afdække og diskutere mulige årsager til og løsningsstrategier i forhold til problemet. Selvom tendensen ses også i det rytmiske musikliv (dog knap så udpræget) og selvom der kan anlægges mange vinkler på årsagssammenhænge osv. har udvalget valgt her særligt at rette opmærksomheden mod det klassiske område og de musikalske uddannelsesinstitutioners rolle og betydning for skævvridningen, dvs. situationen i sammenhæng med fødekæde- og rekrutteringsproblematikken. Debatten er allerede i gang mange steder i musikuddannelsesinstitutionerne mv. Og seminaret er dermed et bidrag i denne debat.

En vis statistik på området og bl.a. norske undersøgelser dokumenterer, at årsagerne til skævvridningen er mange og komplekse og måske især skal spores i den tidlige socialiseringsproces. Udvalget arbejder ud fra en tese om, at de musikalske skoler og uddannelsesinstitutioner – fra musikskoler over MGK til konservatoriernes komponistlinjer har stor indflydelse på mønstret i kønsfordelingen, idet de som rekrutteringstrin har mulighed for at forstærke, bekræfte eller reducere tendensen.

Juliana Hodkinson understregede, at Tonekunstudvalget ikke har et mål om fifty-fifty ligestilling på området. Men udvalget mener overordnet, at en større mangfoldighed i kunstnernes sammensætning er et varemærke på den frodighed, som bør være kendetegnende for ethvert moderne kunstsyn og kunstmiljø. Og den homogenitet, som ses af statistikken er i slående kontrast til visionen om denne mangfoldighed.

Hun pointerede videre, at det ikke er udvalgets opgave at anvise, hvordan uddannelsesinstitutioner, interesseorganisationer og andre aktører skal gøre og mene. Seminaret skal være ramme for en åben og inspirerende debat, der skal identificere problemets omfang og art og drøfte eventuelle indsatser på området.

Udvalgsmedlem Anders Brødsgaard gennemgik overordnet tabellerne 1-10 over ansøgstal, hhv. optagne på landets 6 konservatorier de senere år fordelt på køn samt særligt for kompositionslinjerne (se bilag); tabellerne 11-15 over optag på MGK på hhv. rytmisk og klassisk samt køn og foretrukne instrumenter for hhv. mænd og kvinder. Endelig knyttede han kommentarer til tabellerne 1-3 over kønsfordelingen blandt ansøgere og tilskudsmodtagere, Statens Kunstfonds Tonekunstvalg på udvalgte år.

Tabellerne dokumenterer bl.a. den lave repræsentation af kvinder især på kompositionslinjerne. Og MGK statistikken bekræfter bl.a. en tendens til at pigerne vælger instrument efter snævrere og mere stereotype mønstre end drenge. Sang er ho-

vedfag hos ca. 70 % af pigerne, mens drengene har større bredde i instrumentvalg – dog i overvejende grad trommer, guitar og bas.

Der var efterfølgende enkelte spørgsmål og kommentarer til tabellerne. Det blev oplyst, at ca. 25 % af medlemmerne i DJBFA nu er kvinder, så på det rytmiske felt er der udvikling at spore m.h.t. kvinder som skabende kunstnere. Blandt Dansk Komponistforenings medlemmer er der p.t. ca. 10 % kvinder, dvs. svarende til statistikken i Statens Kunstfonds ansøger- og tildelingsstatistik.

Udvalgsmedlem Olav Anton Thommessen refererede fra forholdene i Norge, hvor man i de senere år har erkendt rekrutteringsproblemet og den kønsmæssige skævvridning som et stort problem og følgelig gjort indsatser for at afhjælpe det. Han ser fraværet af kvinder som komponister som et klar konsekvens af, at det kreative og særligt musik ikke er tilgængeligt langt nede i skolesystemet. Det handler ikke om at styrke et bestemt køn, men om at styrke kvaliteten og det skal løses i fællesskab.

Der syntes samlet set at være enighed blandt seminardeltagerne om, at den kønslige skævvridning nok så meget er symptom på en række overordnede mangler i forhold til kreativ musikundervisning i folkeskoler i Danmark, opdyrkning af tidssvarende modeller og metodikker i praksis - som det er et problem i sig selv.

Kønssforskelle – hvad og hvorfor ?

Oplæg ved Jo Krøjer, Ph. D. Socialpsykologi, køn og arbejde.
Psykologi og uddannelsesforskning, RUC.

Jo Krøjers oplæg identificerede og problematiserede sammenhængen mellem køn og faglighed med udgangspunkt i flg. problemstillinger: Hvordan kan forskelle mellem mænd og kvinder begribes? Hvad er de mest anvendte forklaringer? Hvilke konsekvenser har det at anvende én forklaring på kønssforskelle frem for en anden? Hun gennemgik bl.a. de forskellige forklaringsmodeller på kønsmærkningen: biologi (køn er noget man ER), økonomi (køn er noget man bliver tillagt), psykologi (køn er noget man udvikler), sprog (køn er noget man gør). Spørgsmålene blev gennemgået med afsæt også i de konkrete foreliggende tabeller om kønsfordelingen på musikuddannelsesområdet.

Jo Krøjer konkluderede, at musik- og kompositionsområdet umiddelbart bekræfter kønsrollemønstre i mange andre erhverv og brancher (hvor der er en markant tendens til kønsmæssig opdeling i samfundet, status og -funktionsmæssigt, såvel lodret som vandret – med en tilbøjelighed til at kvinder i højere grad end mænd søger fag og positioner med stor brugerkontakt og i mindre grad fag og positioner med magt og status).

Der var efterfølgende diskussion og mange synspunkter der bekræfter forskelligheden og bl.a. påvisning af de manglende rollemodeller for en ændring af forholdene. Også medierne har en stor rolle her. Kritiker- og også producentmiljøerne i musikverdenen er påfaldende mandsdomineret.

Diskussionen om kønsmærkningernes betydning er i sin vorden, og seminaret og debatten på kunst- og musikuddannelsesområdet som her vidner i flg. Jo Krøjer om et højt refleksionsniveau og kunne opfordre til fortsat italesættelse af og bevidstgørelse om problemet.

Fremlæggelser, diskussion og opsamling fra workshops

Deltagere arbejdede i tre grupper. Hovedpunkterne i gruppernes fremlægning var følgende:

Gruppe 1: Tidlig musikundervisning og hjemmet (trin 1)

Teser og spørgsmål:

Piger og drenge vælger instrument forskelligt.

Pigernes instrumentvalg synes at være mere stereotype end drengenes.

(se f.eks. tabel 6 i Olav Kjøks artikel "Kønnsfordeling i norske musik og kulturskoler", Musikk og Kjønn i utakt, Anne Lorentzen m. fl. , Norsk Kulturråd 2008)

Der skønnes tidligt i uddannelsesforløbet at være for meget fokus på instrumentvalg og instrumentfærdigheder, frem for spot på musikalitet fordelt på flere instrumenter eller koblet til andre udtryksformer.

Hvordan kan en mere skabende tilgang til tidlige musikoplevelser bidrage til, at barnet vil blive ved med at anse musik som en skabende udtryksform, frem for blot tilegnelse af teknikker og repertoier ?

Hvordan kan musik introduceres, så også piger vover at prøve sig af på alle instrumenter og i alle musikroller ?

Gruppen konstaterede, at man ser et kønsrollemønster i valget af instrument – "pigeinstrumenter" (typisk sang) – "drenginstrumenter" (typisk trommer, guitar). Dette kan modvirkes, hvis der fokuseres på musik som skabende udtryksform; det kollektivt skabende og det tværkunstneriske er vigtigt. Man skal væk fra den holdning, at det at komponere udelukkende er noget individuelt, det kan lige så godt være en kollektiv proces.

I musikskolen må det legende prioriteres frem for det reproduktive. Det er en god idé at kombinere musik og bevægelse.

Endelig pointerede gruppen, at pigerne mangler rollemodeller, og at der mangler succes historier på området (fx fra musikskoler).

Gruppe 2: Musik i skole, musikskole mv. (trin 2)

Teser og spørgsmål:

Piger mangler rollemodeller for at bryde med kønsstereotyper.

Den historiske musikkanon med næsten fravær af kvindelige komponister betyder overordentlig meget i musikundervisningen.

Der er for få kvinder der underviser i, hvordan børn kan skabe deres egen musik.

Hvordan kan/vil skoler arbejde systematisk med at opgradere kvindernes skabende image i de musikbilleder, som overleveres til børnene ?

Musikpædagoger overfører ubevidst de traditionelle forestillinger til eleverne. Der skal mere fokus på det skabende originale i undervisningen, fremfor reproduktion af "stil-klichéer".

Gruppen fandt, at det var et stort problem, at de rollemodeller, pigerne får, er kommercielle og sexfikserede. Kærligheden til musikken må konsolideres inden puberteten, så pigerne kan modstå gruppepres og musikinteressen kan "overleve". Man savnede en større sammenhæng mellem musikskolen og musikundervisningen i folkeskolen.

Endelig havde gruppen drøftet, hvilke genrer, der var mindst kønsspecifikke og var kommet frem til folkemusik, singer-songwriter, rave og electronica. Inden for disse genrer vil det være muligt at finde gode forbilleder/rollemodeller.

Gruppe 3: MGK og musikkonservatorier (trin 3)

Teser og spørgsmål:

Der synes at være uforholdsvist meget fokus på 'kunnen' og særlige forud tilegnede færdigheder frem for potentiale/kreativt talent ved optagelsesprøver på de videregående musikuddannelser.

Det kræver særlige forud tilegnede færdigheder at komme igennem nåleøjet til konservatoriets kompositionslinjer.

Hvis i særlig grad piger ikke er tilstrækkeligt opmuntret i komposition, har op-søgt privatlærer eller mentor mv. hvordan kan kompositorisk potentiale da spottes ved optagelsesprøver ?

Har MGK og konservatorierne en rolle at spille i forhold til at opfange og dyrke det skabende potentiale og har det nogen betydning for kønssammensætningen ?

Er kvoteordninger eller særlige adgangs- og kvalitetskriterier en hensigtsmæssig løsning ?

Indledningsvis blev det konstateret, at de forudsætninger, der kræves for optagelse i konservatoriets komponistklasser ikke er kønsspecifikke.

Også denne gruppe fandt, at manglen på rollemodeller på mange niveauer var af stor betydning for pigerne. Kvindelige komponister bliver sjældent eksponeret, og kvindelige teori- og kompositions lærere er en sjældenhed. Det ville anspre flere piger til at søge, hvis der var en større repræsentation af kvindelige undervisere. Der blev talt om, at oprettelser af kreative "junior-akademier" ville være stimulerende (findes på Gotland).

Spørgsmålet om rekrutteringsgrundlaget var også blevet drøftet. Man må sørge for at børnene bliver involveret i skabende processer meget tidligt, således at der generelt bliver langt større og bredere interesse for at gå videre som skabende inden for musikken. Det vil resultere i flere kvindelige kompositionsstuderende.

Diskussion og opsamling

Juliana Hodkinson indledte med at påpege, at debatten ikke havde til formål at nå frem til konklusioner eller at forpligte deltagerne til fælles intentioner og handlinger, men at give tonekunststudvalget nogle idéer om, hvor man kunne sætte ind for at komme videre, uden at støde mod åbenlyse barrierer. Juliana gjorde opmærksom på, at Statens Kunstfond støtter det professionelle skabende individ og derfor har begrænsede muligheder for at påvirke situationen strukturelt mht. fødekæden.

I det efterfølgende debat kom følgende punkter frem:

Oprettelse af særlige 'pigelinjer' eller 'pige grupper' med fokus på det musikalsk kreative kunne være en vej frem. Der er allerede flere initiativer af den type i gang, bl.a. på gymnasieniveau. Fx Skt. Annæ's vækstlagsprojekt KULT.

"Kodas Skolekontakt" sender komponister og sangskrivere ud på skolerne, der kunne gøres noget for at flere kvinder kom ud.

Der er større politisk fokus på ligestilling i Sverige end i Danmark, og der er en række initiativer, som kunne tjene som model, bl.a. i Göteborg på konservatorieniveau.

Kreative tilbud blev efterlyst, en mulighed for at lade børn og unge mærke at de kan skabe musik selv. Man må starte nedefra og få det skabende inddraget fra starten i børnenes liv. Også på MGK savnes kreative tilbud.

Eksisterende fagligt netværk og platforme må støttes og stimuleres med henblik på kvindelig synlighed. Producenter og festivaler bør gøres opmærksom på den skæve kønsmæssige fordeling.

Emnet burde tages op på faglige seminarer osv, fx kunne 'ligestilling' være et punkt på det kommende seminar for musiklærere i SPOTs regi.

Der burde være adgang til en mentorordning, findes muligheder for at komme i dialog med kvindelige rollemodeller, således at de kvinder, som er på vej, kan få støtte.

Juliana Hodkinson refererede fra udvalgets kontakt til Katrine Ganer Skaug, Orkester Norden i Norge. Hun fortæller om deres helt aktuelle initiativ på området, hvor de i forlængelse af workshop for unge komponister med udgangspunkt i orkestermusikk (jf. tidligere nævnt "Musikk og Kjønn") har taget initiativ til en arbejdsgruppe på området. Hun beretter: "Siden har vi diskutert, formelt og uformelt, skjevheten i det klassiske miljøet i Norge over noen år uten å komme særlig videre, har noen av oss nå valgt å ta kontakt med andre genreorganisasjoner for å høre om saken kan belyses på et mer overordnet – og dermed enda mer politisk relevant – plan. Dette er blitt til en arbeidsgruppe ... som håper å få et møte med Kulturdepartementet i nærmeste fremtid for å komme frem til en strategi" (25. november 2009).

Endelig blev der stillet spørgsmål til, hvordan man 'sælger' denne ligestillingsproblematik på musikområdet . Det kunne let komme til at lyde 'rødstrømpeagtigt' og af den grund møde modstand. Hertil havde Olav Anton Thommessen den pointe, at det er en menneskeret at have mulighed for at udfolde sig kreativt, det skal være åbent for alle. Som det er i dag, er det som om kun halvdelen af menneskene har denne mulighed. Og det går ikke.

Overordnet viste dagen, at idéen om strukturelle eller principielle strategier i forhold til kønsetemaet generelt støder mod mere modstand i Danmark end i de andre skandinaviske lande og hurtigt fører til angsten for "kvote-rødskuden". Mange initiativer fra Norge og Sverige, som udvalget har fået kendskab til igennem forberedelsen af seminaret vil af den grund ikke uden videre kunne overføres til Danmark. Men diskussion i åbent forum synes at være en fremgangsmåde, som alle ivrigt og seriøst kan gå ind for.

Juliana Hodkinson afsluttede med at sige tak til deltagerne for det engagement, der blev lagt for dagen. Det var en værdifuld debat, som har rettet fokus mod dette væsentlige problem. Debatten fortsætter i Tonekunstudvalgene – og mange andre steder.

Deltagere

Henrik Marstal, musiker og forfatter – ordstyrer
Jo Krøjer, Psykologi og Uddannelsesforskning, RUC (oplægsholder)
Line Tjørnhøj, Statens Kunstfonds Repræsentantskab (3)
Kristina Holgersen, Statens Kunstfonds Repræsentantskab (2)
Jeanette Balland, Statens Kunstråds Musikudvalg (2)
Thorbjørn Tønder Hansen, SNYK (1)
Erik Karlberg, Det Kgl. Danske Musikkonservatorium (3)
Regin Petersen, stud. Det Kgl. Danske Musikkonservatorium (1)
Pernille Sejlund, stud. Det Kgl. Danske Musikkonservatorium (3)
Bent Sørensen, Det Kgl. Danske Musikkonservatorium (3)
Niels Rosing-Schow, formand for Dansk Komponistforening (2)
Maj-Britt Kramer, MGK, Sankt Annæ Gymnasium (3)
Søs Gunver Ryberg, stud. Tonespace, Vestjysk Musikkonservatorium (1)
Lise Munch, Stud. Musik, Institut for Kunst og Kulturvidenskab, Kbh. Universitet (2)
Irene Becker, IMPRA, netværk for kvindelige kunstnere (1)
Helle Solberg, Musik i Syd (1)
Kristine Ringsager, Institut for Kunst og Kulturvidenskab, Kbh. Universitet (1)
Ebbe Høyrup, Levende Musik i Skolen (2)
Gerda Hempel, Repræsentant for Dansk Musikerforbund (1)
Christine Christiansen, Repræsentant for Dansk Musikerforbund (2)
Marie Fjeldsted, Edition Samfundet (observ.)

Anders Brødsgaard, Statens Kunstfonds Tonekunstudvalg for Klassisk Musik (3)
Olav Anton Thommessen, Statens Kunstfonds Tonekunstudvalg for Klassisk Musik (2)
Juliana Hodgkinson, Statens Kunstfonds Tonekunstudvalg for Klassisk Musik (1)
Jesper Smed Jensen, Kunststyrelsen, Statens Kunstfond (1)
Henrik Wenzel Andreasen, Kunststyrelsen, musikcentret
Bendt Viinholt Nielsen, Kunststyrelsen, musikcentret (3)
Hanne Holdt Madsen, Kunststyrelsen, musikcentret (2)

14. januar 2009/Hanne Holdt Madsen/Bendt Viinholt Nielsen